

Waardenkader voor onderwijs en onderzoek

Publieke regie op digitalisering

Alle aspecten van de samenleving transformeren in hoog tempo onder invloed van digitalisering. Ook onderzoek en onderwijs ondergaan grondige veranderingen. De talloze nieuwe mogelijkheden springen in het oog, maar ze gaan samen met risico's. De toenemende afhankelijkheid van digitalisering noodzaakt onderwijs en onderzoek tot sterkere actie.

De steeds verdergaande digitalisering draagt bij aan waarden als doelmatigheid, toegankelijkheid, gebruikersgemak en efficiëntie. Tegelijkertijd wordt de druk op essentiële waarden als privacy, veiligheid, betrouwbaarheid, transparantie, autonomie en democratische controle juist vergroot. Die druk ontstaat bijvoorbeeld door dataficatie en de toenemende afhankelijkheid van dominante marktpartijen. De manier waarop we waarden tegen elkaar afwegen wordt door de toenemende digitalisering beïnvloed.

Instellingen voor onderwijs en onderzoek kunnen de publieke waarden alleen beschermen als zij een gelijkwaardige gesprekspartner zijn in de dynamiek tussen marktpartijen, overheden en andere organisaties. Dat lukt als zij samen optrekken, eensgezind over de waarden die zij delen. Vanuit die positie kunnen onderwijs en onderzoek gezamenlijk op essentiële waarden sturen.

Herijken van gezamenlijke koers

Instellingen voor onderwijs en onderzoek werken al jarenlang samen binnen Kennisnet en SURF om te borgen dat zij kunnen beschikken over ict-voorzieningen die voldoen aan hun eigen voorwaarden. Kennis wordt gedeeld, inkoopkracht wordt gebundeld en eigen ict-voorzieningen ontwikkeld of georganiseerd. Door ingrijpende digitalisering ontstaan echter nieuwe, urgente vragen: zijn de keuzen die we soms jaren geleden maakten nog de juiste in deze nieuwe, veranderende tijd? Bijvoorbeeld welke ict-voorzieningen moeten we in gezamenlijkheid ontwikkelen of organiseren of welke inkoopstrategieën zijn het meest effectief? Hoe zorgen we dat digitalisering toegankelijkheid en inclusiviteit bevordert en niet in de weg staat? Doen we genoeg, of zijn aanvullende acties nodig?

Om dit gesprek goed te kunnen voeren, hebben Kennisnet en SURF een waardenkader ontwikkeld. Het waardenkader is een eerste aanzet voor het ontwikkelen van een gemeenschappelijke taal. Het gaat niet over de inhoud van het onderwijs en onderzoek zelf, maar het benoemt waarden die belangrijk zijn in het gesprek over digitalisering van onderwijs en onderzoek.

Het waardenkader als gemeenschappelijke taal kan een hulpmiddel zijn om een breder gesprek over waar het eigenlijk over gaat te voeren: de dilemma's die opduiken als de waarden van onderwijs en onderzoek onder druk komen te staan of tegenover elkaar moeten worden afgewogen; over gedeelde normen en eisen en over de manier waarop de sector als gelijkwaardige gesprekspartner kan optreden in een krachtenveld waarin de waarden van het onderwijs niet vanzelfsprekend voorop staan.

Kennisnet en SURF, de publieke ict-organisaties voor primair, voortgezet, middelbaar beroeps- en hoger onderwijs zijn op verschillende manieren met hun achterban over deze vraagstukken in gesprek. Hoe beter SURF en Kennisnet de gezamenlijkheid kunnen organiseren, hoe beter de sector in staat is gedeelde waarden te beschermen.

Waardenkader voor onderwijs en onderzoek

Achtergrond Waardenkader voor onderwijs en onderzoek

Kennisnet en SURF hebben samen met experts van het Rathenau Instituut, de UvA, saMBO-ICT, Géant en OCW hun expertise gebundeld om dit waardenkader te ontwikkelen. Daarbij hebben zij gebruik gemaakt van de inbreng van onderwijsinstellingen, sectorraden en experts van de Ethiek Advies Raad. Het kader is gebaseerd op verschillende bronnen over publieke waarden en waarden in het onderwijs en onderzoek binnen de context van de digitalisering in het onderwijs.

Het expliciet maken van waarden is geen objectieve wetenschap. Het kader is daarmee ook niet “af”. Wel kunnen we terugvallen op intersubjectiviteit: er bestaan in de samenleving gedeelde ideeën over welke waarden we met elkaar onderschrijven. We hebben het dan over kernwaarden of basiswaarden.

Met de indeling van het kader sluiten we aan bij al bestaande waardenkaders. De bekende driedeling vrijheid, gelijkheid en broederschap is bijvoorbeeld te herkennen (respectievelijk autonomie, rechtvaardigheid, menselijkheid).

Bronnen en meer informatie

- SLO (2015). *Op zoek naar gedeelde waarden*. Enschede: SLO. <https://slo.nl/publish/pages/3031/op-zoek-naar-gedeelde-waarden.pdf>
- Van Dijck, J. Poell, T., & De Waal, M. (2016). *De platformsamenleving - Strijd om publieke waarden in een digitale samenleving*. Amsterdam: Amsterdam University Press. <https://www.oopen.org/search?identificer=618753>
- Kool, L., Timmer, J., Royakkers, L., & Van Est, R. (2017). *Opwaarderen: Borgen van publieke waarden in de digitale samenleving*. Den Haag: Rathenau Instituut. https://www.rathenau.nl/sites/default/files/2018-02/Opwaarderen_FINAL.pdf
- Bok, C. (2019) *Samenscholen of verslonden worden*. Keynote presentatie op de SURF Onderwijsdagen 2019. <https://www.surf.nl/agenda/surf-onderwijsdagen-2020-voor-mbo-hbo-en-wo/terugblik-op-surf-onderwijsdagen-2019>
- 'Digitalisering bedreigt onze universiteit. Het is tijd om een grens te trekken.' Brief in *De Volkskrant* van de Rectores Magnifici op 22 december 2019. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/digitalisering-bedreigt-onze-universiteit-het-is-tijd-om-een-grens-te-trekken~bff87dc9/>
- Kennisnet (2020). *Waarden wegen - Een ethisch perspectief op digitalisering in het onderwijs*. Zoetermeer: Kennisnet. <http://kn.nu/waardenwegen>
- SURF (2020) [Het post-coronatijdperk vraagt om een langetermijnvisie op publieke waarden](#) SURFmagazine juni 2020